

ВІДГУК
офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента
Братко Марії Василівни
про дисертацію КОЖУШКІНОЇ ТЕТЯНИ ЛЬВІВНИ
«Формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного
коледжу у процесі фахової підготовки»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки

Сьогодні серед найзатребуваніших умінь особистості для успішної життєдіяльності в різних аспектах соціального життя як члена родини, працівника, громадянина є вміння взаємодіяти з іншими (coordinating with others), вести переговори (negotiation), бути готовими до обговорення, спрямованого на досягнення угоди (discussion aimed at reaching an agreement), володіти належним рівнем емоційного інтелекту (emotional intelligence), бути спроможним на виявлення культурної обізнаності (cultural awareness), що закріплено в численних міжнародних документах («The Future of Job», 2016; «Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning», 2018 та інші). Аналіз зазначених навичок дозволяє зробити висновок, що вони стосуються розвитку інтелекту особистості з метою продуктивної співпраці на базі ґрунтовних знань, адже соціальний розвиток особистості не може бути лише інтуїтивним, він потребує спеціально організованої підготовки. Діяльність педагогів базується на постійній взаємодії з вихованцями, їхніми батьками, колегами, адміністрацією, іншими зацікавленими особами. Уміння здійснювати ефективну міжособистісну взаємодію є для них професійно необхідними та професійно значущими. Саме тому, вважаємо задекларовану тему дослідження «Формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки» **актуальною та своєчасною.**

Крім того зазначимо, що організація різних аспектів освітнього процесу в коледжах не часто є предметом окремих наукових досліджень. Зазвичай, коледжі розглядаються разом з університетами під загальною назвою – ЗВО, що не дає можливості сформулювати уявлення про специфіку фахової підготовки у

коледжах. Зокрема, коли мова йде про поєднання фахової та загальноосвітньої підготовки, вікові особливості здобувачів освіти, набуття коледжами нового статусу – закладів фахової передвищої освіти. Зазначений аспект посилює **доцільність** наукового дослідження дисертантки.

Дисертація відповідає основним напрямам досліджень науково-дослідної лабораторії інноваційних методів навчання і кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи Університету імені Альфреда Нобеля, проведених у межах комплексних наукових тем: „Модернізація професійно-педагогічної освіти в Україні в умовах інтеграції до світового освітнього простору” (державний реєстраційний номер 0112U002287) і „Теоретичні та методичні засади моделювання компетентнісної професійної освіти у контексті євроінтеграції” (державний реєстраційний номер 0717U004331).

Дисертація складається з анотації, вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (474 найменування, в тому числі 28 іноземними мовами), 21 додатка. Дисертація містить 34 таблиці та 10 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 385 сторінок, з них – 210 сторінок основного тексту.

Анотація стисло і коректно відображає зміст і результати виконаної дослідницької роботи. Структура роботи є логічною, виваженою, відповідає задекларованим дослідницьким завданням й плану, вдало демонструє науковий задум дисертантки, адекватно відображає зміст та результати дослідження. Основний зміст дисертаційної роботи свідчить про достатню наукову ерудицію здобувачки, сформоване критичне мислення, здатність до системного охоплення різних аспектів досліджуваних педагогічних явищ і процесів, креативність.

Аналіз дисертаційної роботи показав, що дослідницький апарат визначено в цілому коректно і вмотивовано. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, є достатнім. Він забезпечений використанням належного методологічного

інструментарію та джерельною базою, яка, зважаючи на багатоаспектність досліджуваної проблеми представлена працями з філософії, соціології, культурології, психології, педагогіки.

Авторкою доречно і аргументовано визначено теоретичні засади формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу (ст.31-32).

Безсумнівним здобутком дослідження є встановлення кореляції між підходами до вивчення та трактування культури міжособистісної взаємодії між різними науками, які досліджують цей феномен, з акцентом на педагогіку (ст.32-52), що дозволило чітко сформулювати базове поняття «культура міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу» (ст. 62), обґрунтувати структурні компоненти та критерії культури міжособистісної взаємодії студентів у процесі фахової підготовки (аксіологічно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний) (ст. 63-65, Табл.1.1), розкрити сутність та змістове наповнення рівнів сформованості досліджуваного феномена (низький, середній та високий), виокремити та охарактеризувати уміння міжособистісної взаємодії (інформаційно-прогностичні, культурно-комунікативні, інтерактивні) (ст. 78-82, Табл.1.2.), акцентувати увагу на особистісних якостях, які впливають на ефективність міжособистісної взаємодії (емоційний інтелект, діалогічна спрямованість у спілкуванні, рефлексивність у життєдіяльності) (ст. 84-86), визначити дефініцію поняття «формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу» (ст.123).

Характеризуючи наукову новизну виконаного дослідження, слід відзначити, що дослідницею вперше теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки, яка ґрунтується на системно-синергетичному, культурологічному, аксіологічному, комунікативному, особистісно орієнтованому підходах; принципах діалогізації та індивідуалізації навчання, гуманізації, зв'язку теоретичної та практичної підготовки, соціалізації, доцільної комунікативної активності та свідомості,

рефлексивності та складається з діагностичного, змістово-організаційного, рефлексивно-аналітичного, оцінно-коригувального блоків (ст. 124-126, Рис.2.1). Дослідниця під моделюванням процесу формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу розуміє створення прогностичної моделі як складової фахової підготовки студентів педагогічного коледжу, що забезпечує ефективну взаємодію суб'єктів підготовки у процесі викладання психолого-педагогічних, культурологічних дисциплін та позааудиторній діяльності, результатом якої є сформований зазначений феномен (ст.123).

Варто підкреслити й основні здобутки, що відносяться до **практичного значення дослідження** – розроблено навчально-методичне забезпечення процесу підготовки студентів педагогічного коледжу до культурно-комунікативної професійної діяльності, що представлене оновленим змістом дисциплін психолого-педагогічного циклу („Вступ до спеціальності”, „Історія України”, „Українська мова (за професійним спрямуванням)”, „Основи педагогічної майстерності”); програмою авторського навчального спецкурсу „Основи культури міжособистісної взаємодії у педагогічній діяльності”, що містить лекційний матеріал, комплекс вправ, творчих завдань, тренінгів, ділових ігор, навчальних проєктів, банк педагогічних ситуацій з урахуванням специфіки їхньої професійної діяльності. Дібрано та адаптовано пакет діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки, розроблено програму діяльності студентського клубу „Unity”.

Акцентуємо увагу ще на таких позитивних моментах дослідження.

Насамперед зазначимо ґрунтовну розробку навчального курсу „Основи культури міжособистісної взаємодії у педагогічній діяльності” (Додаток Г), який містить крім обов'язкових елементів програми (Загальні положення, Тематичний план, Плани лекційних та семінарських занять, Рекомендовані джерела, Критерії оцінювання) своєрідний банк специфічних творчих завдань, ситуаційних задач, тем для дискусійного обговорення, web-кейсів, тематики

комунікаційних тренінгів, вебінарів за участі викладачів та студентів, запрошених учителів, успішних в професії.

Авторкою також розроблений доцільний реєстр мотиваційно-спонукальних прийомів, що дозволяють збудити інтерес і бажання до розв'язання поставлених навчальних завдань (Додаток Д).

В умовах соціального дистанціювання, необхідності ефективної організації дистанційного та онлайн-навчання, актуальною і доцільною є розробка авторкою рекомендацій щодо застосування web-технологій для досягнення мети щодо формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу (ст.145-157).

Схвального відгуку заслуговують доречно дібрані діагностичні методики для визначення індивідуальної системи життєвих цінностей, сформованості професійно-педагогічної мотивації, сформованості внутрішньої мотивації до навчальної діяльності культурно-комунікативної спрямованості, сформованості емоційного інтелекту тощо.

Привертає увагу потужна статистична база, яку авторка застосовує для обґрунтування ефективності результатів дослідження (критерії Стьюдента, Пірсона та ін.).

Результати дослідження впроваджено в діяльність трьох коледжів, а саме: Лебединського педагогічного коледжу імені А. С. Макаренка, Педагогічного коледжу Львівського національного університету імені Івана Франка, КВНЗ «Жовтоводський педагогічний коледж». Географічне розташування цих закладів освіти відображає перспективи подальшого поширення отриманих наукових результатів в межах країни.

Основні положення і результати дисертаційної роботи доповідались і обговорювались на 12 міжнародних і всеукраїнських конференціях.

Аналіз публікацій засвідчив їхню відповідність (кількісну і якісну) вимогам щодо оприлюднення результатів дисертаційного дослідження. Основні теоретичні положення й висновки дослідження відображено у 22 публікаціях (21 одноосібна), у тому числі: 7 статей у наукових фахових

виданнях України, 2 статті у зарубіжних виданнях, 1 стаття у науковому виданні, що входить до наукометричної бази Scopus у співавторстві, 12 статей і тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій.

Зазначене дає підстави класифікувати дисертаційне дослідження Кожушкіної Тетяни Львівни як завершене теоретико-експериментальне дослідження, що містить нові наукові положення, має вагоме теоретичне та практичне значення.

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційну справу, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та побажання:

1. Визначення об'єкту та предмету дослідження є одним із найважливіх завдань для дослідників на етапі, коли вони прагнуть впорядкувати свої уявлення про спрямованість та структуру роботи. Предмет педагогічного дослідження обов'язково має узгоджуватись з предметом дослідження науки педагогіки та бути тією стороною, з якої дослідник пізнає цілісний об'єкт. На нашу думку, неправомірним є визначення предметом дослідження «модель формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки», оскільки модель є засобом, формою наукового пізнання, а моделювання його способом. Відтак, коректніше, відповідно до задекларованої теми та змісту дослідження сформулювати предмет дослідження як «зміст, форми та методи формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки», а представлену у роботі модель використати як засіб досягнення та узагальнення наукового результату, спосіб вивчення технологічних процесів формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки.

2. Дисертаційна робота значно б виграла якби в ній, відповідно до теми дослідження, більш детально було представлено аналіз особливостей організації навчання в коледжах в цілому, педагогічних, зокрема, звернувши увагу на поєднання фахової підготовки із загальноосвітньою для здобувачів освіти, які навчаються на базі базової загальної середньої освіти. Різницю в

організації навчання тих здобувачів, які мають повну загальну середню освіту і тих, хто має базову загальну середню освіту.

3. На нашу думку, в роботі бракує прогностичних аспектів діяльності педагогічних коледжів в контексті імплементації Закону України «Про фахову передвищу освіту» (2019), набуття ними нового статусу – фахових коледжів.

4. Вважаємо, що було необхідно до нормативно-правової складової фахової підготовки студентів педагогічних коледжів додати Наказ Міністерства освіти та науки України від 06.11.2015 № 1151 «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266» та врахувати його зміст у дослідженні. Зокрема мова йде про Таблицю відповідності Переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста (Перелік 3) та Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (Перелік 2015).

5. Дослідниця в тексті послуговується поняттям «вищий заклад освіти I (II, III) рівня акредитації» ст.102), але запроваджений Закон України «Про вищу освіту» (2014) не передбачає такої типізації закладів вищої освіти (Стаття 28. Типи закладів вищої освіти).

6. Беручи до уваги, що у списку публікацій здобувача за темою дисертаційного дослідження є стаття опублікована у співавторстві, то вважаємо, що було необхідно у Вступі дисертації окреслити особистий внесок здобувача у цій публікації (згідно з наказом Міністерства освіти та науки України від 12.01.2017р. №40).

Проте висловлені зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загальне позитивне враження щодо дисертаційної роботи. Результати проведеного дослідження дають підставу вважати, що визначені завдання реалізовано, мету досягнуто, сукупність отриманих наукових положень має суттєве значення для теорії і методики професійної освіти.

Дисертація на тему «Формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки» є самостійною, завершеною науковою роботою, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2017 р. за № 155/30023) та пп. 9 – 18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її авторка – Кожушкіна Тетяна Львівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії педагогіки,
директор Фахового коледжу «Універсум»
Київського університету
імені Бориса Грінченка

М.В. Братко

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
Братко М.В.
(ПІБ)
Братко М.В.
(підпис)

15.10.2020